

Radu PĂIUȘAN
(Universitatea de Vest
din Timișoara) | **Activitatea comunistă în regionala
Banat a P.C.d.R. în luna octombrie
1944**

Abstract: (Communist activity in the Banat region of the P.C.d.R. in October 1944) The Timisoara communist daily *The Banat fighter* continues to publish articles about the new orientation, i.e. pro-communist, and about the ten existing situation in southwest Romania. It continues the same coarse language from the international and Romanian communist press, imitated by Karl Marx, developed by V.I. Lenin and driven to paroxysm by Stalin, A.A. Zhdanov, etc., and, in our country, by about a thousand communists, as many as it is estimated that there were on August 23, 1944. Now, the Soviet soldier appears everywhere, even recording his appearance in the role of public budget. This was also done to confer a certain popularity, which contradicted the truth, manifested by the crimes and robberies committed by the Soviet army. The Banat communist press reacted, and in a very clear way, to the decrees published in *The Official Monitor*, in Banat, regarding the cleansing of justice, the central state apparatus and the local administration of the elements considered fascist and pro-fascist. Now, there has also been a communique by which it is practically mandatory to change the Soviet ruble or leu into Romanian money. This had to be done under the pretext of fighting specula, the exchange rate being the one fixed by the Soviet authorities. Communists begin to call for the so-called cleansing of factories and businesses of fascists. The communist activity of attracting, in the Single Trade Unions, the most different categories of workers and craftsmen continues.

Keywords: *Communist Party, Single Trade Unions, purification, Romania, Banat.*

Rezumat: Cotidianul comunist timișorean *Luptătorul Bănățean* continuă să publice articole despre noua orientare, adică procomunistă, și despre situația existentă, atunci, în sud-vestul României. Continuă același limbaj grobian din presa comunistă internațională și română, imitat de Karl Marx, dezvoltat de către V.I. Lenin și dus la paroxism de către Stalin, A.A. Jdanov, etc., iar, la noi, de către aproximativ o mie de comuniști, cât se estimează că erau la 23 august 1944. Acum, soldatul sovietic apare pretutindeni, consemnându-se chiar apariția acestuia în rol de bugetar public. Aceasta se făcea și pentru a conferi o anumită popularitate, care contravenea adevărului, manifestat prin crimele și jafurile făcute de armata sovietică. Presa comunistă bănățeană a reacționat, și încă într-un mod foarte clar, la decretele apărute în „Monitorul Oficial”, în Banat, privitoare la epurarea justiției, aparatului de stat central și administrației locale de elementele considerate fasciste și profasciste. A apărut, acum, și un comunicat prin care, practic, este obligatorie schimbarea rublei sau leului sovietici în bani românești. Aceasta trebuia să se facă sub pretextul combaterii speculei, cursul de schimb fiind cel fixat de autoritățile sovietice. Comuniștii încep să facă apeluri pentru așa-zisa curățire a fabricilor și întreprinderilor de fasciști. Continuă activitatea comunistă de atragere, în Sindicatele Unice, a celor mai diferite categorii de muncitori și meșteșugari.

Cuvinte-cheie: *Partidul Comunist, Sindicatele Unice, epurare, România, Banat.*

În cadrul activității comuniste din sud-vestul României, Regionala Banat a P.C.d.R. a prezentat, în data de 1 octombrie 1944, un raport intitulat „Situția politică și organizatorică a Banatului”. În raport se releva că regiunea Banatului cuprinde o bună parte din industria României, metalurgică, minieră, textilă, forestieră, precum și un grânar bogat (Serviciul Județean Timiș al Arhivelor Național, fond *Comitetul Regional Banat al P.C.d.R.*, d. 1/1944, f. 5; Ionescu 2008). Cei 1.760.000 de locuitori, după statistica oficială din 1938, erau, pe naționalități, în raportul următor: români – 1.135.000; șvabi – 300.000; unguri – 200.000; sârbi – 45.000; evrei – 50.000; alte naționalități – 30.000. Centre industriale mai importante sunt: Reșița, cu un proletariat de 60.000 (U.D.R.)¹; Valea Jiului, cu 50.000; Timișoara – 25.000 muncitori de fabrică; Arad – 10.000; Lugoj – 3.500 (SJANT, d. 1/1944, f. 5).

Mai este subliniat faptul că, prin numărul mare de șvabi hitleriști, Banatul era un sprijin important al regimului criminal Antonescu, în același timp și un rezervor uriaș de alimentare a mașinii de război germane. Acestea sunt motivele principale ale eforturilor criminale ale armatelor hitleriste, de a menține – cu orice preț – această regiune. Actul istoric de la 23 august a găsit forțele democratice într-o situație destul de precară. În primul rând, prin faptul că partidele burghezo-democratice nu numai că nu activau, dar mulți membri ai acestora erau, deja, în tabăra lui Antonescu; al doilea, că hitleriștii, legionarii și antonescienii erau înarmați și instruiți militar. În acest timp, partidul nostru era într-o ilegalitate adâncă, cu cadre neexperimentate. Acestea sunt, în parte, motivele rezultatelor slabe de aici. Hitleriștii și legionarii se mai plimbă liberi pe străzi. Fasciștii din armată și Siguranța arestează și bat oamenii noștri. Protestele din ziarul nostru n-au fost urmate de organizațiile noastre de masă. Pe motiv că nu primim arme de la autorități, am neglijat organizarea și instruirea formațiunilor patriotice, astfel că munca de informare, demascare și arestare a hitleriștilor și legionarilor a trebuit să o facă tovarășii cu alte însărcinări. Nu e mai puțin adevărat că evenimentele militare de aici ne-au împiedicat în muncă. B.N.D. de aici este foarte slab, ca o unitate de acțiune. În fața propunerilor noastre pentru a acționa, național-țărăniștii și liberalii, chiar și social-democrații devin conservatori. Astfel, autoritățile de aici, militare și civile, nu servesc noul regim democratic, văzând lipsa de unitate a Blocului. În armată a rămas spiritul fascist, cu tendințe net antisovietice. Prefectura și Siguranța sabotează măsurile necesare efortului de război și de curățire a orașelor și satelor de bestiile legionare și hitleriste. Natural că nu de la aceste autorități așteptăm, noi, purificarea țării de elementele naziste. Noi așa vedem că această operație trebuie să o facă poporul, în frunte cu clasa muncitoare, condusă de partidul său curajos și încercat. Epurația aparatului de stat, a întreprinderilor, fabricilor este una din sarcinile noastre imediate (SJANT, d. 1/1944, f. 5).

Raportul cuprinde exagerări, P.C.d.R., un partid liliputan, adus la putere de sovietici, se identifică cu întreg poporul român, mare parte dintre comuniști nefiind români, ci minoritari (Tismăneanu 2005).

---

¹ Uzinele și Domeniile Reșița.

Se afirmă, în acest document intern de partid, că „Poporul nostru și-a arătat dragostea și căldura față de Armata Roșie eliberatoare, în primirea entuziastă ce i s-a făcut. Aceasta dovedește că numai o parte mică de fasciști, reacționari, profitori din războiul criminal al lui Antonescu, marii moșieri regretă domnia de jaf și crimă a hitlerismului cotropitor.” (SJANT, d. 1/1944, f. 5).

Partidul nostru a reușit să smulgă, din primele zile, mai multe localuri, foste hitleriste, pentru organizațiile noastre, din mâna autorităților. Am scos manifeste ale partidului și organizațiilor de masă. Am multiplicat apelul C.C. al P.C., am scos ziarul *Luptătorul Bănățean*, avem sub tipar câteva broșuri - *Partidul* (Extras din *Bazele leninismului*), *Materialismul dialectic și istoric*, *Revoluția culturală*, *Biografia tovarășului Stalin*, și avem – în proiect – broșurile *Ce-i de făcut?*, *Un pas înainte, doi pași înapoi* și câteva capitole din istoria P.C.(b.) din Uniunea Sovietică (SJANT, d. 1/1944, f. 5).

Se arată, în raport, că situația partidului, din punct de vedere organizatoric, a rămas așa cum s-a stabilit în acord comun cu tovarășii de la Centru, adică niciun nou membru de partid nu a fost primit de la 23 august. Cei cu situația neclarificată au rămas la munca de masă. Dintre cei cu situația neclară la 23 august, împreună cu Comitetul Central a fost clarificată situația următorilor tovarăși: Kali Ioan, membru în Comitetul local al partidului, cu resortul sindical; Pricop Ioan, ca instructor al Regionalei pe linie de partid; Munteanu, cu munca sindicală. Biroul Regional era compus din Silaghi Leontin (Nicu), Drăgan Ilie (Mircea), Cimponeriu Ion (Radu) (nume conspirative). Instructori ai Regionalei erau: Kajesa Vilma (U.T.C.), Pricop Ioan (Partid), Popa Ilie (Partid), Solomon Iosif (Partid), Stein Ghizela (Partid), Munteanu (munca sindicală) (SJANT, d. 1/1944, f. 5 v.). Comisia financiară era compusă din Gartner Andrei (membru de partid), Weisz Iulia (membră de partid), Delman Bella (membră de partid), având circa 100 de cotizanți, cu un fond de circa două milioane lei. Agitprop-ul era condus de Cimponeriu, membru de partid, iar Tenner Kato, Kubona, Klein Carol, activiști în comitet. Weisz Reszö era administratorul ziarului, Istrate și Bogdan Margareta, redactori la ziarul *Luptătorul Bănățean*, iar Philipp Ernest, Philipp Margareta, Fischer Renée, Fischhoff Lili, Gal Magdalena la *Buletinul Radioului*, care era scos zilnic (SJANT, d. 1/1944, f. 5 v.).

La Timișoara, situația partidului era următoarea: Comitetul local al partidului: Drăgan Ilie, secretar politic; Maroczy Margareta, secretar organizatoric; Juhász László, Kali Ioan, Pirău Ioan, Ursache Gheorghe, Gavrilenco Nicolae. Membrii de partid din Timișoara erau grupați în celule de fabrică și celule de cartier. Celulele de fabrică erau: la C.F.R., o celulă compusă din următorii tovarăși: Pirău Ioan, Cristea Simion, Bacoș Iuliu, Nedelcu Gheorghe, Grigore Vasile și Corin Carol; la Fabrica de Lanțuri era o celulă condusă de Ursache Gheorghe, Drăghici Gheorghe, Bodor Ștefan și Șiștarovici Iosif. Celule de cartier: Juhász Ludovic, Szábo Etel, Cârpa Ioan. Mai erau membri trimiși la diferite munci de masă: Baumgarten Ladislau, Klapka Arpad, Stela Iacob, Weichert Maximilian, Novacu Valer, Reich Elena, Ungar Ella, Schönberger Isidor, Kazinczi Ioan, Schönberger Ignatie, Uljarik Elisabeta, Elias Alexandru, Popovici Sara,

Martinovici. În total, 37 de membri de partid, dintre care 25 muncitori și 12 intelectuali, 13 români, 10 unguri, 8 evrei, 3 nemți, 2 sârbi, 1 rus (SJANT, d. 1/1944, f. 5 v.).

Era alăturat și un raport amănunțit asupra activității de partid și sindicale, precum și a celorlalte munci. La Arad aveau 3 celule de partid în fabrici și una de cartier, conduse de un comitet local: Drăcin era secretar; Duma Nedici și Grünbaum – membri. Celula de fabrică era, la C.F.R., formată din Drăcin, Matici, Bumb, Ilișiu și Birou, precum și candidatul de partid Popovici. La Astra: Duma, Cristici, Vârșăndan Ioan. La Industria Textilă: Nedici, Nemeth, Danzinger. La Cartier: Singer, Goldschmidt, Deutsch, Leichman și Grünbaum. Mai erau doi membri de partid: Moisil și Lilin. Comitetul local a scos un ziar, *Patriotul*, și manifeste diferite.

În ceea ce privea munca sindicală, C.F.R. își alesese comitetul de fabrică; erau 1.500 de muncitori. La Astra sunt 2.000 de muncitori și a fost ales, din primele zile, comitetul de fabrică. La Industria Textilă Arădeană, 3.000 de muncitori, care și-au ales un comitet de fabrică; la fel, și în alte fabrici. U.T.C.-ul era condus de un comitet local, compus din Lilin, secretar, Schmidt, chestor; Bașu, la C.F.R.; Ungureanu, la Textile. Prim-instructor era Magyar Tivadar. Erau 180 de U.T.C.-iști, din care 40% români, 30% nemți, restul unguri și evrei. Era organizată Apărarea Patriotică, condusă de Feldmann Rozalia, care avea 38 de membri. Madosz-ul era condus de Palasti. Era organizată și munca între nemți, având legături cu mai multe sate (SJANT, d. 1/1944, f. 5 v.).

La Reșița (Șerban 1971, 340-343) – niciun membru de partid. Blocul era reprezentat de Popet(i) și Hromadka, iar nu de Munteanu, cum s-a stabilit. Munca la sindicate este îngreunată de influența mare a social-democraților, care, prin diferite formalități, caută a amâna adunările muncitorești, precum și de oamenii noștri care au o mare influență social-democrată. Este format un comitet de inițiativă pentru organizarea muncitorilor în sindicate. Bărbații de încredere sunt aleși după criteriile naționale. Reșița și împrejurimile sunt, acum, în curs de organizare. U.T.C.-ul era condus de Prică, cu situația neclarificată. Comitetul U.T.C.-ului era format din: Văianu, Grabovschi, Toma, Prică Vasile, Șandor. Tinerii din celulă erau: Raț, Cubinski, Kostyal, Colța Ion, Bala Ion, Demetrovici, Letolie, Stoiese, Kerekes, Murgu, Babici, Kepl, Schneider, Potocean, Bătean Matei, Bidner, Kazumplic, Caetan Gheorghe, Urs, Hartman, Kun, Muhrer. Aveau un cerc cultural, comitet de fabrică, din care fac parte și tineri, activează și la societăți sportive. Tinerii au avut o adunare, cu participarea a 460 de persoane, unde și-au spus revendicările lor tinerești. Munca între femei era condusă de Muntean Maria, Puvac (Puvak), Hromatca (Hromatka, Hromadka) Maria, Feodor Rozalia, având 100 de femei organizate. Muncitorimea reșițeană a trimis un memoriu la București, pentru mărirea de salariu. Tovarășii de partid, care au fost întreruși în legătură de doi ani, sunt: Bayerle, Breithofer, Silaghi, Steszkal. Prin Reșița avem legătură cu Bocșa, Anina, Secul, Oravița și alte localități (SJANT, d. 1/1944, f. 6).

În raport se releva că, în Valea Jiului, lucrau 18.000 de muncitori mineri. A fost trimis un instructor de partid, Popa Ilie, pentru organizarea muncii sindicale. Ca ajutor pentru această muncă este Mustalagiu Marin, care spunea că are situația clarificată la

Centru, și Belea Miron, cu situația neclarificată. S-au format comitete sindicale în următoarele fabrici și uzine: Simeria – 800 muncitori; sindicatul unit C.F.R. Hunedoara – 4.000 de muncitori; Ghelar – 400 muncitori; Săcărâmb – 400; Călan – 2.000; Cugir – din 6.000, numai 2.500 au fost la adunare; Certeș – 400. După rapoartele primite acum o săptămână, mai erau fabrici de organizat la: Teliuc – 2.000 muncitori; Orăștie – 2.000; Petroșani – 6.000; Lupeni – 4.000; Petrița – 3.000; Gura-Barza – 4.000, precum și la Livezeni, Lonea, Aninoasa. Se conclucra cu Frontul Plugarilor, care avea, în perspectivă, de a scoate un ziar popular – *Horia*. Din multe locuri nu aveau rapoarte precise (SJANT, d. 1/1944, f. 6).

În același timp, pentru că producția industrială se redusese sau stagna, a fost emis un comunicat al Inspectoratului Regiunilor industriale VIII și XI, Timișoara-Arad și Registrului Regional de Inspecție și Control, care atrage atenția tuturor industriilor din județele Timiș-Torontal, Caraș, Severin, Arad, Hunedoara și Beiuș (poate Bihor – *n.n.*) că sunt obligate să înceapă imediat lucrul, fără excepție, menținând producția normală și lucrând, săptămânal, orele legiuite, nefiindu-le permisă nicio reducere de activitate și nicio concediere de persoane, în afară de cele care aveau autorizație specială de reducere, acordată conform Legii 282, de către Ministerul Economiei Naționale. Contravenienții urmau să fie dați în judecată pentru sabotaj. Comunicatul era semnat de către șeful Regiunii VIII Industriale, inspector general inginer I. Faur (*Comunicat, în Luptătorul Bănățean*, Timișoara, anul I, nr. 11, 1944, p. 4).

Dintr-o dare de seamă a Regionalei Banat a P.C.d.R. din 1 octombrie 1944, probabil către Comitetul Central, pentru că nu este specificat adresantul, aflăm mai multe date despre situația din județul Timiș-Torontal. În aceasta se reliefează că evenimentele de la 23 august au adus o schimbare a metodelor de muncă și de luptă. Dacă, până la 23 august, au trebuit să ducă o luptă aprigă, plină de forță, împotriva trădătorilor Antonești, cum îi califica documentul, slugile fidele ale lui Hitler – fascismul, hitlerismul, împreună cu fasciștii români și legionarii – au aruncat poporul român într-un război de jaf și subjugare împotriva Uniunii Sovietice și a aliaților ei, aducând, astfel, țara noastră pe marginea prăpastiei. Partidul nostru, în tot timpul acestor trei ani de guvernare dictatorială fascistă (în realitate, militară – *n.n.*) și de subjugare a hoardelor fasciste, în timpul celei mai cumplite terori cunoscute vreodată, a ținut permanent steagul, luptând în fruntea tuturor patrioților dornici de libertate (SJANT, d. 1/1944, f. 10). Și în această adâncă ilegalitate, luptând, cu greutate, contra Siguranței și Gestapo-ului (Panu 2014, 157-160), specializate în metodele de exterminare a tuturor mișcărilor democratice, patriotice și, în special, împotriva partidului nostru, am reușit, datorită liniei noastre politice juste, a îndrumărilor și metodelor sănătoase, trasate de P.C., să continuăm a sta în fruntea luptei pentru eliberarea poporului român. Eliberarea poporului român de sub jugul hitlerist și a complicilor săi români este un fapt împlinit, datorită, în primul rând, Armatei Roșii eliberatoare (nu se amintește, însă, nimic de rolul determinant al Armatei Române – *n.n.*), care au zdrobit bestia hitleristă și la care se adaugă lupta hotărâtă și necruțătoare a Partidului Comunist (SJANT, d. 1/1944, f. 10).

Situația politică, în Timișoara și județ, dat fiind procentul mare de nemți în Banat: hitlerismul a avut o poziție tare (Panu 2014, 73-150), fapt care a îngreunat mult lupta forțelor democratice. În afară de orașul Timișoara, nu se găsesc centre democratice mai însemnate. În orașul Timișoara se află circa 100 de fabrici, cu aproximativ 25.000 de muncitori; dintre acestea, cele mai însemnate sunt: C.F.R., cu 5.000 de muncitori; Industria Lânei – 800; Dermata – 600; câteva fabrici cu câte 300 de muncitori. Restul fabricilor sunt mai mici, numărul muncitorilor abia ajunge la 80-100 muncitori; acesta este, de altfel, un mare neajuns pentru organizarea muncitorilor, căci, nefiind o masă mai mare, nu există un spirit de solidaritate combativă. În județ nu există industrii însemnate, așa că există un număr foarte mic de muncitori (SJANT, d. 1/1944, f. 10).

Populația județului numără aproximativ 800.000 de locuitori. Timișoara, singură, are 130.000, dintre care 55.000 români, 30.000 germani, 14.000 evrei, 15.000 unguri, restul sârbi și alte naționalități. În județ, majoritatea sunt români; urmează, imediat, germani, în număr foarte mare, apoi maghiari, sârbi, etc. Forțele antifasciste cele mai consistente se află în comunele cu populație sârbească, care sunt cei mai organizați și cei mai combatanți la sate (Bunescu 1982, 8-15; Bunescu 1988, 263-265).

Situația țăranilor în județ se prezenta astfel: majoritatea comunelor, mai ales cele locuite de slavi, sunt bogate, cu inventar agricol individual și cu o bună stare gospodărească; celelalte comune, în special populația românească, împreună cu celelalte naționalități, se găsesc într-o stare de completă pauperizare, mai ales în urma războiului banditesc al lui Hitler, când trădătorii români de la cârma țării (nu se vorbește de trădătorii comuniști din timpul războiului din Est – *n.n.*) au sărăcit complet moșiile țărănești prin rechiziții de alimente, animale, etc. Problema țărănească, din cauza condițiilor grele rezultate din faptul că frontul se găsește destul de aproape, nu am putut duce o muncă mai largă; totuși, din trei instructori însărcinați cu această muncă, am constituit mai multe comitete patriotice de luptă, țărănești, munca fiind în plină desfășurare, și noi dăm o importanță deosebită acestei probleme. În câteva comune, țăranii săraci cer sindicalizarea lor în sindicatul agricol (SJANT, d. 1/1944, f. 11).

Odată cu eliberarea poporului român și cu legalizarea Partidului Comunist, sarcinile s-au lărgit și metodele de muncă au căpătat o formă largă, de masă. Una din grijile noastre de căpetenie a fost ajutorarea Armatei Roșii, eliberatoarea noastră (și protectoarea lor – *n.n.*), pentru care am dat tot sprijinul și ajutorul neprecupețit, încă din primele zile, la sosirea ei în orașul nostru. Am pornit la organizarea muncitorilor în sindicate, unde, deși nu avem rezultate apreciable, totuși am reușit, până acum, să organizăm 30 de fabrici, unde s-au ținut adunări generale ale muncitorilor, care și-au ales comitetele lor de fabrică. Organizarea se face de către o comisie de organizare, care merge din fabrică în fabrică și formează comitete zburătoare, pe care le trimite în fabrică și explicau, pe loc, formele de organizare a muncitorilor în sindicate unite, profesionale, pe baza F.U.M. (SJANT, d. 1/1944, f. 11).

Mai este reliefat faptul că au început organizarea U.T.C.-ului (Cioflîncă 2011, 266-268), pe bază largă de masă, unde să fie cuprins întreg tineretul, într-o largă

platformă de luptă pentru revendicările speciale ale tineretului, și încadrarea acestuia în frontul patriotic antihitlerist al poporului român. Apărarea Patriotică, unde lucrau tovarășii lor, care cuprinde circa 600 de membri, a dezvoltat o muncă largă, cu rezultate frumoase, pentru apărarea și ajutorarea victimelor teroarei fasciste, eliberați din închisori, și de acasă, precum și ajutorarea Armatei Roșii cu alimente, cantine, medicamente, spital, benzină, etc. Uniunea Patrioților avea 60 de activiști. Aceasta a contribuit, de asemenea, în lupta în contra hitlerismului, în special în momente grele; când hoardele hitleriste se apropiau de oraș, împreună, în Bloc, au organizat gărzi pentru a lupta împotriva nemților. Această acțiune le-a fost sabotată de autoritățile fasciste și elementele criminale, care se găesc, încă, în rândul autorităților, refuzând a înarma gărzile constituite de ei, pe motiv că nu aveau arme (SJANT, d. 1/1944, f. 11).

Organizațiile antihitleriste naționale colaborează, de asemenea, în lupta noastră contra fasciștilor. Între acestea, Organizația Antihitleristă Sârbească, care numără, numai în localitate, peste 2.000 de muncitori. (Stepanov 2006, 34-36) De asemenea, Organizația Antihitleristă Evreiască numără peste 600 de membri organizați. Urmează Madosz-ul, cu cca. 1.300 membri, și Organizația Antihitleristă Germană, care numără aproximativ 60 de activiști (SJANT, d. 1/1944, f. 11).

Uniunea femeilor patriotice numără peste o sută de femei organizate, în afară de celelalte femei, din alte organizații, care aderă la organizația patriotică femeiască și lucrează în colaborare cu U.P. Sarcinile cele mai actuale, în momentele de față, direcția în care trebuia să îndreptăm munca noastră, este curățirea elementelor fasciste-hitleriste, din rândul autorităților din fabrici și uzine, și de pretutindeni acolo unde se găesc, pentru că ei sabotează și împiedică toate măsurile democratice luate de Blocul Național Democrat (SJANT, d. 1/1944, f. 11).

În ceea ce privea colaborarea cu reprezentanții partidelor democratice din Blocul Național Democrat, era destul de anevoioasă, fiindcă reprezentanții acestor partide se opun, întotdeauna, măsurilor practice, radicale, de curățire a fasciștilor, rămășițele trecutului regim tâlhăresc (SJANT, d. 1/1944, f. 11).

Cu Partidul Social-Democrat am putut, însă, stabili o comisie de organizare a sindicatelor, care nu dă un sprijin îndestulător, totuși ajută munca noastră, pe baza frontului unic muncitoresc. Cea mai mare slăbiciune a noastră este, de altfel, lipsa de organizare a Gărzilor Naționale, pentru care nu ne-am străduit îndeajuns ca să organizăm aceste gărzi, fiind, acestea, o garanție că am putea apăra, cu arme, drepturile și măsurile democratice (SJANT, d. 1/1944, f. 12).

Din această sumară dare de seamă putem constata că am dezvoltat, în interval de o lună, o muncă largă, cu rezultate mari și frumoase, date fiind împrejurările grele prin care am trecut, în legătură cu frontul, care exista în preajma noastră și având în vedere lipsa noastră de experiență în cadrul legal (SJANT, d. 1/1944, f. 12).

Dintre toate acestea, trebuie să constatăm, cu regret, că cea mai principală muncă a noastră a rămas cu mult în urmă. Această muncă este munca de partid, clădirea muncii noastre de partid. Tovarășii noștri, care lucrează în organizațiile de masă, uită complet partidul; centrul preocupărilor noastre nu este munca de partid, pentru întărirea partidului,

ci munca de masă. Aceasta este o mare greșeală a noastră, pe care trebuie să o îndreptăm imediat, altfel vom fi puși în situația de rămânere a partidului în urma organizațiilor de masă și trecerea acestora peste capul partidului (SJANT, d. 1/1944, f. 12).

Din raportul ce urmează se vor vedea limpede aceste lucruri. Organizația de partid e clădită în felul următor: Comitetul local este compus din tovarășul Mircea, Mara Kali, Juhász, Pirău Ioan – ceferist, Ursache Alexandru – de la Fabrica de Lanțuri, și tov. Gavrilenco – de la fabrica Dermata. Resoartele sunt împărțite în felul următor: tov. Mircea, secretar, conduce organizațiile antihitleriste sârbești și evreiești; tov. Mara – Tineretul și Femei; tov. Kali – Sindicatelor; tov. Juhász – Apărarea Patriotică, Madosz și Organizația Antihitleristă Germană; Pirău Ioan – munca la C.F.R. și sindicate; tov. Ursache – Fabrica de Lanțuri și munca sindicală; tov. Gavrilenco – fabrica Dermata și munca ei sindicală. Avem o celulă la C.F.R., pe care o conduce tovarășul Pirău Ioan, muncitor la atelier. Din celulă fac parte tovarășii Cristea Damian, Bacoș Iuliu, Grigore Vasile, Corin Aurel și Nedelcu Pavel, muncitori tineri, devotați partidului, dar fără experiență practică de muncă. Celula de la Fabrica de Lanțuri este condusă de tovarășul Drăghici Gheorghe, având, ca membri, pe tovarășii Ursache Petru, Șiștarovici Iosif și Bodor Ștefan. Faptul că Fabrica de Lanțuri este organizată printre primele cu comitet de fabrică ales se datorește, în bună parte, muncii tovarășilor noștri de acolo. O celulă compusă din trei tovarăși, membri de partid din trei fabrici: tovarășa Szábo Ethel, din fabrica Fadepa; Dely Alexandru, de la Fabrica de ghetete Filt, și tov. Laza Ion, de la fabrica Boszak. Această celulă este slabă, nu ține regulat ședințele și nu duce o viață organizatorică. Tov. Gavrilenco, de la fabrica Dermata, are – în curs de organizare – o celulă cu doi candidați de membru de partid. Restul tovarășilor, membri de partid, nu sunt organizați în celele de partid, fapt care constituie o mare lipsă pentru noi. Acești tovarăși sunt: Novacu Valeriu, asistent universitar (Păiușan 2013, 12), conduce U.P.; Baumgartner Ladislau; Kazinczy Ion conduce Madosz-ul; Klapka Arpad, Stela Iacob conduc Organizația Antihitleristă Germană; Reich Elena conduce Femeile Patriotice; Elias Alexandru, Ungar Ella, Uyharik Elisabeta conduc A.P.; Popovici Sara, avocat (Gruneanțu 2015) - Organizația Antihitleristă Sârbească; Schönberger Izidor – Organizația Antihitleristă Evreiască; Schönberger Ignatie – în comuna Sânnicolaul Mare; Weichert Maxim – informațiile; Weiss Iulia, Bela Delman și Gartner Andrei – Comitetul Financiar; Martinov Ioan – muncitor la Dura (SJANT, d. 1/1944, f. 12). „O caracterizare generală a muncii noastre este că nu avem destulă experiență practică cu munca legală, dar tovarășii noștri lucrează cu mult devotament față de partid. Trebuie să ne însușim o educație leninistă-marxistă (și nu marxist-leninistă, cum ar fi fost normal – *n.n.*) și un spirit practic de muncă. Darea de seamă se termină cu expresia „Cu salut tovarășesc”.” (SJANT, d. 1/1944, f. 12).

Cotidianul comunist timișorean *Luptătorul Bănățean* continuă să publice articole despre noua orientare, adică procomunistă, și despre situația existentă, atunci, în sud-vestul României. În ceea ce privea orientarea în luptă, se releva faptul că schimbarea intervenită la 23 august 1944 a dus la fenomenul că Armata Roșie și aliații ei, englezi și americani, au lovit mortal fiara hitleristă și sunt pe punctul de a zdrobi, definitiv,

hoardele fasciste pustiitoare. La această luptă necruțătoare se adaugă și lupta Partidului Comunist, care a stat, întotdeauna, în fruntea luptei, alături de cei mai cinstiți și curajoși patrioți ai neamului nostru. Aceste contribuții ale noastre la lupta de eliberare a poporului român de sub jugul hitlerist sunt închisorile și lagărele de concentrare, care, până la 23 august, erau pline de luptători patrioți antihitleriști (Ilie Drăgan, *Orientarea noastră în luptă*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1 octombrie 1944, p. 1).

Continuă același limbaj grobian din presa comunistă internațională și română, inițiat de Karl Marx, dezvoltat de către V.I. Lenin și dus la paroxism de către Stalin, A.A. Jdanov, etc., iar, la noi, de către aproximativ o mie de comuniști¹, cât se estimează că erau la 23 august 1944².

Numărul de comuniști declarați ar fi putut, dacă ar fi vrut autoritățile, mai ales că P.C.d.R. era în ilegalitate, să încapă într-o singură închisoare sau lagăr de concentrare. Comuniștii au fost deținuți politici, beneficiind de acest regim, și au fost dispersați în diferite locuri de detenție, în primul rând pentru a nu putea ține o legătură între ei, iar, în al doilea rând, pentru a nu putea lua legătura, cu ei, serviciile secrete sovietice, ai căror agenți erau marea majoritate dintre ei, dacă nu chiar în totalitate (Tănase 2009).

În același articol al lui Ilie Drăgan se mai scria că, „pentru a putea, însă, asigura această victorie, care a adus eliberarea noastră și a întregului popor, trebuie să avem o orientare justă în luptă, trebuie să descoperim dușmanul acolo unde s-a ascuns, să-l lovim și să-l nimicim definitiv, căci numai așa speranța libertății noastre democratice va fi deplină. Fascismul este feroce și necruțător în metodele lui de luptă. Încetarea vigilenței noastre poate să ne coste jertfe pe care, desigur, nu le dorește nimeni. Și dușmanul nostru, și al poporului român, care a adus dezastre și nenorociri patriei noastre, se găsește infiltrat pretutindeni. Pericolul este, deci, înlăturat, atât pentru Banat, cât și pentru întreg teritoriul eliberat, dar dușmanul, cu toate acestea, se găsește în plină acțiune. Se găsește ascuns printre noi și este cu atât mai periculos cu cât este încolțit și ne lovește din spate.” (Ilie Drăgan, *Orientarea noastră în luptă*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1 octombrie 1944, p. 1). Înfăptuirea completă a actului istoric de la 23 august nu va fi deplină până nu vor fi înlăturate definitiv elementele hitleriste, antonesciene, fasciste, legionare și sabotoare din rândurile armatei, autorităților, fabricilor, întreprinderilor și din întreaga viață publică și de stat, care, sub aparență blândă și nevinovată, împiedică măsurile de curățire a elementelor dușmănoase și sabotează

¹ Numărul acesta este mai mult decât realul.

² La una din întrunirile anuale ale Astei Române pentru Banat și Porțile de Fier, desfășurate între anii 1990 și 2011, am avut prilejul să-l cunosc pe regretatul cercetător George Muntean, de la Institutul de Istorie și Teorie Literară „George Călinescu” din București. Lucrările simpozionului pentru românii de pretutindeni s-au desfășurat în mai multe zile. Într-una din zile am avut privilegiul să stau de vorbă cu distinsul cercetător, împreună cu câțiva colegi. Într-o discuție care a durat aproximativ șase ore, despre comuniștii ilegaliști, George Muntean ne-a relatat că, în tinerețe, l-a cunoscut destul de bine pe liderul comunist Emil Bodnăraș, care, într-o discuție, i-a spus că, înainte de 23 august 1944, P.C.d.R. a avut exact 374 de membri. Având în vedere funcțiile pe care le-a deținut Bodnăraș, înainte și după 23 august, numărul respectiv ni se pare plauzibil.

decretele democratice ale guvernului B.N.D. (Ilie Drăgan, *Orientarea noastră în luptă*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1 octombrie 1944, p. 1).

Este dat, ca exemplu de sabotaj, fabrica Boszak, unde muncitorii au început organizarea în sindicate, cu toate că libertatea de organizare, garantată de Constituție și sprijinită de guvernul de eliberare națională al B.N.D., este împiedicată chiar de comandantul militar al întreprinderii, lt.-col. Apercu Vasile, dar despre locotenent-colonel – se scrie în articol – „neavând curajul să se opună fățiș acestei organizări, caută, prin metode ascunse, ca să împiedice pe muncitori de la organizarea în sindicate. Astfel, văzând că muncitorul Laza Ioan este un bun organizator și care a dat semnalul de atac, încă din primele zile de libertate, i-a ridicat imediat ordinul de mobilizare la lucru și a intervenit, la unitatea militară, pentru a fi mobilizat.” (Ilie Drăgan, *Orientarea noastră în luptă*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1 octombrie 1944, p. 1).

Un alt caz de sfidare și mai gravă a legilor democratice în vigoare: o patrulă militară, din ordinul unui colonel, fost comandant de garnizoană, arestează – în plină stradă – pe un cunoscut luptător antihitlerist, care a luptat, cu arma în mână, în rândul partizanilor, în contra crotopitorilor nemți, pe motivul că este dezertor din armata română (Ilie Drăgan, *Orientarea noastră în luptă*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1 octombrie 1944, p. 1).

Or, conform decretului de amnistie din 23 octombrie (Rădulescu-Zoner, Bușe, Marinescu 2002, 76), nu mai pot fi urmăriți cei care au dezertat din armată, ca să poată lupta contra hitlerismului. Nici aceasta nu este o încălcare grosieră a legilor în vigoare și nu merită să fie pedepsită fără milă. Tot același colonel se lauda că are gloanțe în revolver, cu care va curăța 9 comuniști, și pe al zecelea și-l va rezerva lui (Ilie Drăgan, *Orientarea noastră în luptă*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1 octombrie 1944, p. 1).

De asemenea, muncitorii de la Fabrica de Piele Bănățeană raportează că armata sovietică a cumpărat stocuri de marfă, plătind în ruble. Direcțiunea a încercat schimbarea rublelor la mai multe bănci, precum și la Banca Națională, și pretutindeni a fost refuzată. Nu este acesta un caz de sabotaj făcut de elemente criminale, care stau în umbră și uneltesc, crezând că vremurile lor se vor mai întoarce și vor putea să se îmbogățească, din nou, în urma profitului de război (Ilie Drăgan, *Orientarea noastră în luptă*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1 octombrie 1944, p. 1).

Față de ea se impune o curățire imediată și radicală a tuturor rămășițelor regimului fascist trecut, în întreg aparatul de stat și în întreaga viață publică, căci numai așa poate începe o viață cu adevărat democratică, în România liberă de horderle hitleriste, și poate primi întreaga lui valoare actul istoric de la 23 august. Cerem înlăturarea tuturor sabotajilor, fasciștilor, rămășițe rușinoase ale trecutului, oriunde s-ar afla. Vom lupta, cu hotărâre, pentru pedepsirea lor, căci numai așa vom putea realiza adevărata democrație (Ilie Drăgan, *Orientarea noastră în luptă*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1 octombrie 1944, p. 1).

Acum, soldatul sovietic apare pretutindeni, consemnându-se chiar apariția acestuia în rol de bugetar public. Aceasta se făcea și pentru a conferi o anumită popularitate, care contravenea adevărului, manifestat prin crimele și jafurile făcute de

armata sovietică. Astfel, se releva că, la cinematograful „Apollo” a rulat filmul sovietic *Partizanul*. În momentul culminant al filmului, când un bandit anonim din armata lui Hitler trece, în fața unei mame, peste trupul copilășului ei... s-a rupt filmul. În acest moment (conform scenariului, probabil – *n.n.*), un tânăr ostaș sovietic din public s-a urcat pe un scaun, strigând cuvintele următoare: „Aceasta au făcut-o criminalii hitleriști, în țara noastră. Ne-au omorât copiii, nevestele și frații. Ne-au ars casele și, oprind, au prefăcut, în cenușă, rezultatul muncii multor generații de luptători, zeci de gropi, cadavre, ruine au rămas după urma lor. Credeți că mai există uitare și iertare pentru aceasta? Credeți că ne mai poate opri cineva, ceva în ura noastră și dorința de răzbunare, nu în contra poporului german, ci în contra conducătorilor criminali fasciști, care au cauzat atâta jale, atâta nenorocire, nouă, vouă și unei lumi întregi?” (*Izbucnirea urei contra fasciștilor în timpul unei reprezentații a filmului „Partizanul”*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1944, p. 2).

„Noi nu vă luăm pâinea și nici grâul, cum au făcut ei. Avem de toate și multe în țara noastră. Nu vă cerem copii, cum v-au mințit ani de-a rândul. Avem un singur scop, ca niciodată, pe acest pământ, să nu se mai întâmple grozăvii ca acestea, pe care le-ați văzut, acum, înaintea voastră.” (*Izbucnirea urei contra fasciștilor în timpul unei reprezentații a filmului „Partizanul”*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1944, p. 2). „Veți sta și voi, poporul român – perorează soldatul sovietic – alături de cei ce luptă pentru nimicirea bestiei fasciste. Deci, vă spun, nu e voie să uităm, nici chiar o singură clipă, crimele săvârșite de bestii, cum n-au mai fost pe pământ. La luptă, proletari, contra fascismului.” (*Izbucnirea urei contra fasciștilor în timpul unei reprezentații a filmului „Partizanul”*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1944, p. 2).

„Tablourile (imaginele – *n.n.*) de oroare și groază din film și aceste cuvinte invocate au unit publicul într-o singură voință: „Moarte cotropitorilor germani!” Lozincile „Moarte fascismului!”, „Vrem să luptăm!”, „Vrem libertate!” se auzeau din sute de glasuri, până la reînceperea filmului.” (*Izbucnirea urei contra fasciștilor în timpul unei reprezentații a filmului „Partizanul”*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1944, p. 2).

Sunt indicate modalități de combatere a fascismului, în primul rând augmentând o ură, de-a dreptul viscerală, împotriva acestora: „Trebuie să-i urâm pe fasciști! Trebuie să-i urâm activ. Numai astfel putem scăpa de ei! Vedem cât de încăpățânați, cât de nerușinați sunt. Terorizează, în mod organizat, populația, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Ne amenință și, pe fața lor, apare pofta de slugă ori de câte ori vreun odios hitlerist răzleț apare peste oraș. Să nu mai răbdăm aceasta! Ura trebuie să ne umple întreaga ființă. Trebuie să o personalizăm.” (T.C., *Din zi în zi*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1944, p. 2).

„E dat un exemplu întâmplat recent. Cinematografele au proiectat un film care ne-a arătat realitatea revoltătoare a fascismului. Toată lumea a înțeles-o și a resimțit-o. Publicul a manifestat împotriva bestiilor fasciste și a ovaționat lupta antifascistă. Într-o seară, în fața cinematografului, oamenii, ieșind de la spectacol, au fost înconjurați de polițiști și jandarmi. Aceștia au împins femeile cu patul armelor și au dus, cu ei, pe

bărbați, pentru a-i târi, numaidecât, la poliție.” (T.C., *Din zi în zi*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1944, p. 2).

„Ce numim, noi, personificarea urei? Urăști, oare, fascismul cum trece, fără a scoate o vorbă, pe lângă fascistul provocator, amenințător, impertinent, calomniator, critic, nerușinat, îndrăzneț, fanatic, care mereu așteaptă minuni? Degeaba te întâlnești față în față cu fascistul, dacă nu știi să-l vezi personificat. Fascistul, însă, râde de tine, te consideră laș și face planuri pentru nimicirea ta. Tu nu poți sta într-o revoltă mută, în loc să apuci o piatră, un ciomag și să-l aranjezi, să-i treacă pofta râsului și a visurilor sângeroase. Să combatem fascismul de la caz la caz, de la persoană la persoană.” (T.C., *Din zi în zi*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1944, p. 2).

„Trebuie să-i recunoaștem câte unul și să-i punem în fața frontului antifascist, unul, altul. Dacă te duci să plivești, te apleci după fiecare buruiană, o rupi și o arunci, și nu vorbești despre călcarea întregii grădini. De exemplu, Peschan Johann, negustor de coloniale din strada Porumbescu, nu vrea să primească ruble... Trebuie să-l denunțăm. Theer, ceasornicar și bijutier din strada Mercy, ține închisă prăvălia, scriind, pe ușă, că e concentrat. În același timp, se plimbă în civil, pe străzi. Așa! Trebuie să pornim energie, hotărât, conștient, la nimicirea fascismului, la pedepsirea fascistilor, altfel nu facem nicio treabă.” (T.C., *Din zi în zi*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1944, p. 2).

„Administrația financiară, referindu-se la un ordin ministerial, continuă să încaseze impozitul statistic. Acest impozit îngrozitor, care ne amintește de iobăgie, a fost invenția asupritorului Antonescu. Cum se poate ca acest impozit blestemat să nu fi fost, încă, desființat? Și dacă, într-adevăr, nu s-ar fi dispus, de la București, oare administrația din Timișoara n-ar putea vedea, singură, că spiritul României democratice nu rabdă acest impozit, de iobag?” (T.C., *Din zi în zi*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1944, p. 2).

Deci, presa comunistă bănățeană a reacționat, și încă într-un mod foarte clar, la decretele apărute în „Monitorul Oficial”, în Banat, privitoare la epurarea justiției, aparatului de stat central și administrației locale de elementele considerate fasciste și profasciste. (Rădulescu-Zoner, Bușe, Marinescu 2002, 26).

A apărut, acum, și un comunicat prin care, practic, este obligatorie schimbarea rublei sau leului sovietici în bani românești. Aceasta trebuia să se facă sub pretextul combaterii speculei, cursul de schimb fiind cel fixat de autoritățile sovietice.

În comunicat se dădeau indicații imperative în acest sens. Astfel, se preciza că: „În vederea preschimbării bancnotelor puse în circulație de armata sovietică, dăm următoarele precizări. Toți comercianții sau producătorii de pe întreg cuprinsul țării care, în activitatea lor normală, au obținut ruble sau lei emiși de comandamentele armatei sovietice erau obligați să depună, neîntârziat, sumele primite în aceste monede, la B.N.R. București și în toate orașele din provincie unde numita bancă are sediu, împreună cu o cerere timbrată, în care se va arăta, în mod obligatoriu, la comercianți, numele proprietarului firmei, emblema, adresa și numărul de înscriere în registrul comerțului, o declarație că rublele prezentate provin, exclusiv, din operațiunile normale ale comerțului lor, că, la toate vânzările efectuate, nu au cerut prețuri mai mari decât

cele normale, și că au aplicat cursurile stabilite de comandamentul armatei sovietice. Pentru ușurarea operațiunilor de preschimbare, se recomandă să se indice banca particulară sau numărul de cont C.E.C., numele, adresa, suprafața ce o are în proprietate sau arendă, natura și cantitatea produselor vândute.” (*Comunicat*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1944, p. 6).

În orașele unde nu există sediu comercial, și sumele primite în monedele amintite, la percepția locală, primăriile vor elibera chitanțe pentru toate sumele primite, în vederea preschimbării lor. Se atrage atenția, în mod cu totul special, că orice tentativă de speculă va fi reprimată, cu toată asprimea, de organele Băncii Naționale și cele ale Ministerului de Finanțe, și Ministerul Economiei Naționale, care au primit instrucțiuni ca, prin cercetarea registrelor, scriptelor, să verifice, oricând, prezența rublelor și leilor sovietici. Sediile B.N.R., percepțiile și primăriile vor executa dispozițiunile ce le primesc din prezentul ordin, fără a mai aștepta alte dispozițiuni. Comunicatul este semnat – din partea M.A.I. – de generalul Aurel Aldea, pentru prefect a semnat dr. Marcu Macarie și, ca șef de serviciu, A. Dobei (*Comunicat*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1944, p. 6).

Comuniștii încep să facă apeluri pentru așa-zisa curățire a fabricilor și întreprinderilor de fasciști. Acest lucru s-a făcut și la fabrica Kandia din Timișoara. Este arătat faptul că, „cu toate că în organul nostru (de presă, „Luptătorul Bănățean” - *n.n.*) se atrage atențiunea comandantului militar, colonel Ilariu Marinescu, de la fabrica Kandia, că organizarea muncitorilor și funcționarilor este absolut legală (Rădulescu-Zoner, Bușe, Marinescu 2002, 11) și necesară, totuși el continuă, cu o furie crescândă, să se opună cerințelor muncitorilor și funcționarilor, pretextând că, până acuma, n-a primit nicio dispoziție de la Corpul 7 Armată, în privința organizărilor.” (*Frontul Muncii. Fabrica Kandia trebuie curățită de fasciști*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1944, p. 3).

Orice mișcare din partea muncitorilor și funcționarilor – se reliefează în materialul de presă – este denunțată de spioana colonelului, care a fost identificată în persoana funcționarei Bughiu, a cărei îndepărtare din cadrul funcționarelor este necesară. Sus-numita este cunoscută ca veche fascistă și înjurăturile ei la adresa Armatei Roșii sunt zilnice (*Frontul Muncii. Fabrica Kandia trebuie curățită de fasciști*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1944, p. 3).

Muncitorii și funcționarii fabricii Kandia cer înlăturare imediată a colonelului sus-numit, cât și a subdirectorului hitlerist Gologoczy, și a fostului colonel S.S. Wagner, căci nu au dorit colaborarea cu aceste elemente fasciste în cadrul F.U.M. (*Frontul Muncii. Fabrica Kandia trebuie curățită de fasciști*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1944, p. 3).

Continuă activitatea comunistă de atragere, în Sindicatele Unice, a celor mai diferite categorii de muncitori și meșteșugari. Astfel, a fost convocată pentru duminică, 1 octombrie 1944, ora 10, o mare adunare a croitorilor de haine bărbățești și femeiești, confecționarilor, croitoreșelor și blănarilor. Erau chemați toți muncitorii și muncitoarele care lucrează în aceste meserii, să se prezinte la adunare (*Convocare*, în

L.B., Timișoara, anul I, nr. 12, 1944, p. 3). Adunarea urma să se desfășoare în localul sindicatelor, în Casa Whitehouse¹.

La fel au fost convocați, de către comitetul de organizare, toți funcționarii particulari, tot pentru aceeași duminică, dar la ora 9, tot în Casa Whitehouse, fostul cinematograful „Forum”, pentru o adunare generală (*Convocare*, în *L.B.*, Timișoara, anul I, nr. 12, 1944, p. 3).

***

Cotidianul comunist timișorean *Luptătorul Bănățean* continuă să publice articole despre noua orientare, adică procomunistă, și despre situația existentă, atunci, în sud-vestul României.

Continuă același limbaj grobian din presa comunistă internațională și română, imitat de Karl Marx, dezvoltat de către V.I. Lenin și dus la paroxism de către Stalin, A.A. Jdanov, etc., iar, la noi, de către aproximativ o mie de comuniști, cât se estimează că erau la 23 august 1944. Numărul de comuniști declarați ar fi putut, dacă ar fi vrut autoritățile, mai ales că P.C.d.R. era în ilegalitate, să încapă într-o singură închisoare sau lagăr de concentrare. Comuniștii au fost deținuți politici, beneficiind de acest regim, și au fost dispersați în diferite locuri de detenție, în primul rând pentru a nu putea ține o legătură între ei, iar, în al doilea rând, pentru a nu putea lua legătura, cu ei, serviciile secrete sovietice, ai căror agenți erau marea majoritate dintre ei, dacă nu chiar în totalitate.

Acum, soldatul sovietic apare pretutindeni, consemnându-se chiar apariția acestuia în rol de bugetar public. Aceasta se făcea și pentru a conferi o anumită popularitate, care contravenea adevărului, manifestat prin crimele și jafurile făcute de armata sovietică.

Deci, presa comunistă bănățeană a reacționat, și încă într-un mod foarte clar, la decretele apărute în „Monitorul Oficial”, în Banat, privitoare la epurarea justiției, aparatului de stat central și administrației locale de elementele considerate fasciste și profasciste.

A apărut, acum, și un comunicat prin care, practic, este obligatorie schimbarea rublei sau leului sovietici în bani românești. Aceasta trebuia să se facă sub pretextul combaterii speculei, cursul de schimb fiind cel fixat de autoritățile sovietice.

Comuniștii încep să facă apeluri pentru așa-zisa curățire a fabricilor și întreprinderilor de fasciști.

Continuă activitatea comunistă de atragere, în Sindicatele Unice, a celor mai diferite categorii de muncitori și meșteșugari.

Începe, și în Banat, promovarea unor intelectuali și, mai ales, a noilor poeți. Acesta este și cazul lui M. Beniuc, care făcea parte din noua conducere a Societății Scriitorilor Români și căruia i se publică o scurtă biografie.

---

¹ Actuala Casă Municipală de Cultură, cunoscută și sub numele de sala Lyra.

Activitatea Regionalei Banat a P.C. se desfășura după indicațiile venite de la C.C. al P.C.d.R. și de la C.C. al F.U.M.

Începeau să fie primiți, în sindicate, și foști naziști și legionari. Naziștii și hitleriștii erau considerați necesari, mai ales în fabricile unde se producea pentru Armata Roșie.

Comuniștii bănățeni atrăgeau muncitorii în comitete de fabrică și sindicale, conduse de ei, amestecând, în mod voit, problemele politice cu cele sociale.

Situația militară era, încă, instabilă în Banat. Continuă să fie bombardate, de către avioanele germane, venite de pe teritoriul Ungariei și Iugoslaviei, trenurile cu răniți care circulau pe diverse rute, care plecau sau veneau din Timișoara. Comuniștii bănățeni, încercând să-și atragă simpatia populației, au trecut la vizitarea sanatoriilor și spitalelor unde erau internați cei afectați de bombardamente. Prin organizația lor de caritate, Apărarea Patriotică, ei și aliații lor trimiteau delegații care să constate situația celor aflați în respectivele instituții medicale.

Propaganda pro-sovietică nu era, însă, agreată în Banat. De aceea, propaganda comunistă îndeamnă la așa-numita demascare a fasciștilor.

Fiind un partid mic, ne semnificativ, P.C.d.R., pentru a recruta noi membri, a prezentat un profil al comunistului, care trebuia să-și iubească țara și să fie un cetățean model. Comunistul trebuia să aibă o înaltă ținută morală.

În oarecare măsură, U.T.C. a reușit să scoată tineretul de sub influența educației social-democraților.

Comuniștii au început, și în Banat, propaganda pentru un guvern al F.N.D.

Comuniștii bănățeni, pentru că, adeseori, erau oprii de a intra în unele întreprinderi, de către comandanții militari ai acestora, cereau, acum, eliminarea respectivilor comandanți din fabricile militarizate, ce produceau, în special, pentru armată.

Comuniștii timișoreni îndemneau la demascarea fascismului, șovinismului și antisemitismului.

P.C.d.R. a folosit și organizații de direcție apolitică, în scopuri politice.

Pentru comuniștii bănățeni, eliberarea Nordului Transilvaniei nu este atât un prilej de sărbătoare, ci un prilej de a îndemna pe români să se înțeleagă cu minoritățile naționale, în speță cu cea maghiară.

A început, și în Banat, criticarea P.N.Ț. și P.N.L. Acestea erau atacate pe criteriul solicitării lor de păstrare și menținere a ordinii sociale, în cadrul dezordinii provocate de haosul bolșevic.

Comuniștii bănățeni încep să-și găsească o altă explicație pentru neîmplinirile lor – sabotajul.

Relațiile dintre comuniști și social-democrați nu erau cordiale, la Timișoara, cum afirma propaganda de partid scrisă, și că Partidul Comunist lua hotărâri noaptea, fără să contacteze P.S.D., anunțându-l ulterior, punându-l în fața unui fapt împlinit, neținând cont de interesele social-democraților și vorbind în numele lor, iar colaborarea între

cele două partide, în cadrul F.N.D., era cvasiinexistentă, P.S.D. neacceptând pe aliații «vremelnici» ai comuniștilor în cadrul Frontului.

Referințe bibliografice

- Bunescu, Traian. 1982. *Originalitatea politicii P.C.R. de rezolvare a problemei naționale în patria noastră*, în „Studii de istorie a Banatului”, Timișoara, VIII, p. 8-15.
- Bunescu, Traian. 1988. *Problema națională în Banat în prima etapă a revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă din România*, în „Studii de istorie a Banatului”, Timișoara, XIV, p. 263-265.
- Cioflincă, Adrian. 2011. *Rolul U.T.C. din România în angrenajul totalitar*, în „Fără termen de prescripție. Aspecte ale investigării crimelor comunismului din Europa”, Chișinău: Editura Cartier, p. 266-268.
- Gruncanțu, Lazăr. 2015. *Avocații din Baroul Timiș (1875-2005)*. Timișoara: Editura Artpress.
- Ionescu, Ion. 2008. *Banatul istoric. Organizarea administrativ-teritorială. Comunele și satele județului Timiș*. Timișoara: Editura Mirton.
- Panu, Mihai A. 2014. *Filii și mecanisme de propagandă nazistă în Banat. 1933-1945*. Cluj-Napoca: Editura Mega.
- Păiușan, Radu. 2013. *Activitatea Uniunii Patrioților (1944-1945) și a Partidului Național-Popular (1946-1949) în sud-vestul României*. Timișoara: Editura Eurostampa.
- Rădulescu-Zoner, Șerban, Bușe, Dorin, Marinescu, Beatrice. 2002. *Instaurarea totalitarismului comunist în România*. București: Editura Cavallioti.
- Stepanov, Liubomir. 2006. *Uniunea Sârbilor din România*. Timișoara: f.e.
- Șerban, Ion. 1971. *Aspecte din lupta muncitorilor reșițeni împotriva regimului antonescian*, în „Banatica”, Reșița, 1, p. 340-343.
- Tănase, Stelian. 2009. *Clienții lu' tanti Varvara. Istorie clandestine*. București: Editura Humanitas.
- Tismăneanu, Vladimir. 2005. *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*. Iași: Editura Polirom.

Surse arhivistice

Serviciul Județean Timiș al Arhivelor Național, fond *Comitetul Regional Banat al P.C.d.R.*, dosar 1/1944.

Presa vremii

Luptătorul Bănățean, Timișoara, anul I, 1944.